

ДЕБЪРСКО БЛАГОТВОРИТЕЛНО БРАТСТВО

ДЕБЪРСКАТА ЕПИСКОПИЯ

Трето приложение на
периодическото списание
„ДЕБЪРСКИ ГЛАСЪ“.

СТ. СТАМАТОВЪ
Полковникъ о. з.

С О Ф И Я
Печатница на Военно-издателския фондъ
1941—398

ДЕБЪРСКО БЛАГОТВОРИТЕЛНО БРАТСТВО

ДЕБЪРСКАТА ЕПИСКОПИЯ

Трето приложение на
периодическото списание
„ДЕБЪРСКИ ГЛАСЪ“.

СТ. СТАМАТОВЪ
Полковник о. з.

С О Ф И Я
Печатница на Военно-издателския фондъ
1941—398

Посвещава се настоящия трудъ на

Негово Високо-Преосвещенство
Дебърско - Кичевския Митрополит
КОЗМА ПРЕЧИСТАНСКИ.

1835-1916 г.

Автора.

Българите в
Западните
Балкани 1919

Дебърската епископия.

Въ диоцеза на Охридската патриаршия—архиепископия, Дебърската епископия се явява въ края на XI въкъ. Историцът по този въпросъ пишатъ: Голубински: „Последната четвърть отъ XI в.“, а проф. Снѣгаровъ: „Дебърската е открита не по-късно отъ последното десетилѣтие на XI в.“

Ясно е, че епископия съ име „*Дебърска*“ имаме къмъ края на XI в. или най-късно къмъ 1090—1100 година.

Явява се въпроса, до тогава, отъ 990 до 1100 г., около единъ въкъ, Дебърската покрайнина, къмъ коя епархия или епископия е принадлежала? Ако се силаемъ на казаното отъ проф. Снѣгарова (стр. 192) „по всѣка вѣроятностъ, тя е била отдѣлена отъ Охридската“, съмнение нѣма, че Дебърската покрайнина въ момента на основаването на Дебърската епископия, черковно, е била подчинена на централната епархия — Охридската. Но понеже, въ диоцеза на Охридската патриаршия, наричана съ това име до 1018 г. а следъ пропадането на Самуиловото царство преименована отъ императора Василий II въ Охридска архиепископия, сѫ ставали промѣни, то ще бѫде необходимо да проследимъ какви сѫ били тѣ за Дебърската областъ, до нейното оформяване съ опредѣленъ районъ, въ епископия.

Положителни данни отъ които да правимъ заключение за диоцеза на Охридската патриаршия и нейното подѣление на епархии и епископии за времето, когато патриаршията е имала сѣдалище въ Прѣспа, преди 990 г., както и следъ тая дата при премѣстването ѝ въ Охридъ, нѣмаме. Обаче, отъ тритѣ грамоти (хрисовули), издадени отъ византийския императоръ Василий II, въ 1020 г. до българския архиепископъ, се разбира, че се възстановява минималния диоцезъ на Охридската патриаршия отъ времето на царете Петра и Самуила, правимъ заключение, както за цѣлия диоцезъ, така и за имената на епархиите и епископиите.

Атласъ на Д. Ризова — 1917 год.. на стр. 16, картата, ни дава не само диоцеза на Охридската архиепископия, споредъ издадените три грамоти, но и подробно районите на всички епархии, съ тѣхните имена, показани на стр. 15-а.

Отъ тоя атласъ, стр. 16-а, личи, че Дебърската покрайнина е била подѣлена между: *Чернишката епископия, Призренската, Скопската и Охридската епархии.*

Чернишката епископия се е намирала нейде въ сръдата или въ северна Албания, изобщо въ Драчката епархия, защото въ диатописа на Лева Мждрий, тая епископия е била причислена къмъ списъците на Драчкия митрополитъ. Проф. Снѣгаровъ стр. 185.

Голубински, стр. 73, казва: „Неизвестния градъ Черникъ се е намиралъ въ сръдна или въ северна Албания“.

Новаковичъ, стр. 58, града Черникъ постави въ мястността Черменика, северо-източно отъ Елбасанъ.

Ковачевичъ, стр. 54, заб. 2 а, Чернишката епископия отниса на югъ отъ р. Шкумба, въ крайморската мястност „Каратопракъ“ — Черноземъ.

Ястrebовъ, като говори за Чернишката епископия казва: „не може да не се забележи, че Ханъ *), като ревностенъ католикъ и жител на Чернишката областъ, лежаща на североизтокъ (к. н.) отъ Елбасанъ, не посочва никакъвъ цитатъ и безъ основание говори, че тя била по-рано (?) цѣла (?) католичка, а сега — мусулманска“.

Атласа на Д. Ризова, освенъ, че потвърдява казаното отъ цитираниятъ автори, изключая онова на Ковачевичъ, но и посочва кѫде лежи Чернишката епископия, съ ясно очертаните граници.

Доколкото може да се схване отъ масшаба на картата личи, че Дебърско е подълено:

1-о. Къмъ Призренската епархия спада: Рѣка (Люма) и Долни-Дебъръ.

2-о. Къмъ Скопската епархия — Горна или Голѣма-Рѣка.

3-о. Къмъ Охридската епархия — Мала-Рѣка, Жупа и Дримколъ и

4-о. Къмъ Чернишката епископия — Голо-бѣрдо, Голъмо-гѣрло, Мало-гѣрло и отъ Деборията — Горни-Дебъръ.

До 995 год. почти цѣла Албания е влизала въ граници-тѣ на българското царство. До тогава, както Чернишката, така и Орейската епископии (последната се предполага да се е намирала юго-западно отъ Призренъ и може би, въ страната на северо-албанското племе Миродити, где главното място и сега се нарича Ореше) били подъ вѣдомството на Драчкия митрополитъ, епархиите на когото влизала въ диоцеза на Охридската, тогава, патриаршия.

Въ 995 г. гр. Драчъ съ околността става византийско владѣние и заедно съ това и Драчката епархия минава подъ ведомството на Цариградската патриаршия, а Чернишката и Орейската епископии ставатъ самостоятелни — Снѣгаровъ, стр. 185.

Даденитѣ граждански и черковни правдини на българския народъ отъ императора Василий II, следъ неговата

*) Австрийски консулъ въ Шкодра, родомъ отъ Елбасанско.

смърть (1025 г.) отъ приемницитѣ му постепенно не само се ограничаватъ, но и отниматъ. Тия ограничения, придружавани отъ своеволията наедно покварено чиновничество, дос тигали сж до степень на неудържимо. Преследването на известни по-видни лица е станало система, за да нѣма кой да влияе предъ управата въ защита на народа. Поради голѣмата финансова нужда на държавата, данъчната система е била не само измѣнена, но и оставена на произвола на бирницитѣ — плащанията не въ натура, а въ пари. Облаганията се простиратъ и върху черковнитѣ служители — духовенството, клирицитѣ и парицитетѣ. Отнето било правото на Охридския синодъ, клиръ и народъ да избира духовенъ началникъ на Охридската архиепископия. Следъ смъртъта на българинътъ — мѣнахътъ Йоанъ — дебранинъ, (1037 г.) Цариградския патриархъ, назначилъ архиепископъ по народностъ грѣкъ.

За всичко това, помогнали, до голѣма степень и възстановята презъ 1040 г. въ Скопие и Драчъ. Потушаването на тия възстания е било придружено съ голѣми насилия и жестокости. Не напразно скандинавските пѣсни наричали „*Bołgara brenig*“ — „разрушителя на България“, норвежкия принцъ Харалдъ, който спомогналъ да се потушатъ тия възстания Дриновъ — т. I. стр. 570.

Къмъ всички тия притеснения на българския народъ последва и нашествието, въ западната част на Македония и Албания, на нормандитѣ и усилената дейност на Бого-милитѣ, по отношение разбиранятията на християнските доктрини. Византийските императори посегнаха и върху диоцеза на Охридската архиепископия. Той е билъ съкратенъ почти на половина. Западната граница е претърпѣла голѣма промѣна, особено въ албанския районъ. Следвайки отъ северъ р. Дрина, като достигнала западно отъ Призренъ р. Б. Дримъ, завивала на изтокъ до съединението на двата Дрима; отъ тамъ по рѣка Черни-Дримъ, е следвала гребена на Мокра планина и е достигала Адриатическия брѣгъ до Авлонския заливъ. Така прокарана западната граница, откъсвала Орейската и част отъ Чернишката епископии отъ диоцеза на Охридската архиепископия, които сж били придалени къмъ Драчкия митрополитъ.

Следователно, трѣбва да приемемъ, че граничната линия, както на диоцеза на архиепископията, така и на епархията, отъ съединението на двата Дрима е слѣдвала източните граници на Орейската и Чернишката епископии, областитѣ на които при раздѣлата на църквите, — 1054 год., останаха къмъ западната църква.

При тая промѣна на диоцеза на Охридската архиепископия личи, че цѣло днешно Дебърско влизало въ границите на Охридската епархия.

Точната година на тая промъна въ диоцеза на Охридската архиепископия, не се знае, но едно е положително, че това става след смъртта на Василий II — 1025 г., след смъртта на първия архиепископ монахът Иоанъ Дебранинъ — 1037 г. и след потушаването на възстанията — 1040 г. Друга промъна въ диоцеза на Охридската архиепископия става вече след 1185 г., т. е. след възстановяването на второто българско царство. До това време промъни въ диоцеза не съществуват, но промъни въ числото на епархиите и епископиите има. Една от тия промъни е откъсването на Дебърската област от Охридската епархия и образуването на *Дебърска епископия*. Следователно, върно е казано от проф. Снегарова стр. 192: „по всъка въроятност тя (Дебърската епископия) е била отдълена от Охридската епархия“.

По отношение годината, въ която Дебърската област черковно се оформява въ Дебърска епископия, ние нямаме други данни, освенъ ония, които дава проф. Снегаровъ на стр. 192: „не по-късно от последното десетилѣтие на XI в.“ т. е. къмъ 1090 — 1100 г. Това заключение вади проф. Снегаровъ отъ едно писмо на тогавашния Охридски архиепископъ Теофилактъ до Дебърския епископъ (Migne t. 126, соб. 488, стр. 67). Бедата е тамъ, че това писмо няма дата.

Точниятъ текстъ на това писмо, благоволи да ни даде Негово Високо Преосвещенство покойния Варненски Митрополитъ дълго Симеонъ Преславски. Същото писмо дълго Симеонъ придръжава съ едно негово ценно пояснение, което хвърля ясна свѣтлина на цѣлия той въпросъ. Същите пояснения хвърлятъ свѣтлина и върху другъ единъ въпросъ отъ историческо значение, а именно, че: Биемундъ Тарентийски, синъ на Роберта Гюйскара, е завладѣлъ Дебърско при нахлуването си въ Византийската империя отъ октомврий 1107 до септемврий 1108 год. и че презъ това време умира Теофилактовия братъ, за когото е писано това писмо.

За тая ценна услуга на Негово Високо-Преосвещенство, ние му поднесохме нашата синовна почить.

Ето и самото писмо:

До Дебърския епископъ, 67-о писмо.

„Предобрияте ми братъ, когото Господъ е приелъ, е наистина благатъ за това, честнейши мой епископе. Обаче ние останахме въ страната на скръбта, въ селенията на мрака, въ поляната на плача, изложени на вѣтровете на скръбта, въ страната на лукавството. Следъ като оплакахме брата си, колкото изискаха природата и вехтиятъ Адамъ, бързо обърнахме очи къмъ обновителя на природата, къмъ Словото, втория Адамъ и предишния Богъ, който ни е поставилъ и закони за жалейка. Нему възлагаме упованието си и върваме,

че следъ като прибра брата ми, който ми бъше всичко, нѣма да ни остави занапредъ безпокойно, но ще даде и на насъ немощнитѣ, по какъвто начинъ той знае, сила, защото той и по-напредъ ни укрепява чрезъ брата ми. Това сѫщо просій и ти отъ него за насъ, като прилагашъ и тази още молба — да се върнешъ по-скоро въ падналата на твоето попечение епархия, за да посетишъ овцитѣ на стадото му, което ти е повѣрено.“

Пояснение: „Съобщението, което прави Теофилактъ на китърския и дебърския епископи за смъртта на брата си, би могло да послужи за да се каже нѣщо за датата на тия две писма. Отъ 55-о по Мурсия писмо до царския лѣкар Никита се знае, че братът на Теофилакта билъ натоваренъ съ нѣкаква поржчка тогава, когато квартирувала около Солунъ войска. Това трѣбва да е било, както казахъ въ бележките си върху това писмо, въ време на приготвленията на Алексия I Комнина да отблъсне предприетото презъ 1107 — 1108 год. отъ Боемунда нападение. Въ него писмо той казва, че братъ му не се страхувалъ отъ дветѣ течения, които спирали него да се яви лично на Никита, а именно тѣлесната немощь и рѣка Върдаръ. Значи Теофилактовият братъ билъ здравъ тогава, когато било писано 55-о писмо. Обаче отъ дветѣ писма, 56-о до Николая Калликли и 58-о до китърския епископъ, се вижда, че здравословното състояние на тия Теофилактовъ сродникъ се влошило, защото въ последното се съобщава, колко добре билъ той въ Охридъ и колко изгубилъ като се лишилъ отъ охридските съестни припаси и вино. Съ първото се изпраща на Килликли поздравите на брата му, който се намиралъ на лѣтъ за нось Тенаръ, отгдето се слизало въ Ада. Съ писмата пъкъ 66-о и 67-о се съобщава, че братъ му се поминалъ. Особено значение, споредъ мене има 67-о писмо до дебърския епископъ, Защото ми се вижда, че Теофилактъ го писалъ наскоро следъ смъртта на брата си и защото кани дебърския епископъ да се моли, за да се върне по-скоро въ епарсията си. Това значи, че дебърският епископъ неволно напустналъ епархията си. Ако не бъше така, Теофилактъ щѣше да му пише не да се моли, а по-скоро да се върне между християните си, Това неволно напуштане на епархията навѣрно станало, защото Боемундъ бъше завладѣлъ Дебъръ при нахлуването си въ византийската империя отъ октомври 1107 до септември 1108 г. Въ това време, навѣрно умрѣлъ Теофилактовият братъ и сѫ писани дветѣ писма, до които се отнасятъ тия бележки.“

Споредъ Голубински, Теофилактъ зaeлъ престола на Охридската архиепископия, съ една вѣроятностъ, следъ 1084 г. Успенски допуска, щото тая година Теофилактъ е билъ вече Охридски архиепископъ. Следователно, можемъ да правимъ догатки за времето на основаването на Дебърската епископия, т. е. следъ 1084 г.

Запазенитѣ писма отъ Теофилакта хвърлятъ свѣтлина върху живота и положението на архиепископията, епархиите

и епископиитѣ. Следва, че тоя Теофилактъ е билъ една знаменитост на времето, но поради раздори между него и гражданините въ Охридъ, напуска престола съ подаване оставка и се преселва въ Солунъ около 1107 — 1108 г., вероятно когато Буемундъ завладѣлъ не само Дебъръ, но и Охридъ.

Съдалище на Дебърската епископия.

По тоя въпросъ, проф. Снегаровъ на стр. 192, ето що пише: „Дебърската област се дѣли на Горни и Долни-Дебъръ. Тя лежи на северъ отъ Охридъ по двата бръга на р. Черни-Дримъ. Въ Долни-Дебъръ (к. н.) се намира градъ Дебъръ (Δεύρη Δεύροι), гдето е била епископската катедра“.

Тоя изразъ е въ връзка съ следующия: „Въ хрисовулитѣ на Василий II не се споменава тоя градъ, навѣрно той по-късно е образуванъ“.

Тукъ има една неясность въ изложениета на двата израза, които вмѣсто да се допълнятъ и пояснятъ, затъмняватъ мисъльта.

Въ втората часть на изложението, ние разбираме, че се визира градъ съ име „Дебъръ“, въ покрайнината на „Горни-Дебъръ“, кждѣто действително има градъ съ това име. Ако, обаче, се иска да се визира градъ съ име „Дебъръ“, въ другата покрайнина „Долни-Дебъръ“, кждете строго казано и днесъ нѣма градъ съ това име е погрешно. Следователно тия два израза трѣбва да претърпатъ следната поправка:

1-о Дебърската област се дѣли на две покрайнини: *Горни и Долни-Дебъръ*.

2-о Въ покрайнината „Долни-Дебъръ“ не се намира градъ съ име „Дебъръ“, кждете е била епископската катедра и

3-о Въ хрисовулитѣ на Василий II не се споменува градъ съ име „Дебъръ“, който днесъ се намира въ покрайнината „Горни-Дебъръ“. Навѣрно той по-късно е образуванъ.

Ясно е, че когато се учредява епископията, градъ съ име „Дебъръ“ нѣма, а има покрайнини съ имена; „Горни-Дебъръ“ и „Долни-Дебъръ“.

Въпроса е, кой отъ тѣхъ е „Горни“ и кой „Долни“ — тукъ всички почти историци грешатъ и затова се явява противоречие на действителността.

Названието *Горни* и *Долни*, опредѣля географското положение на всѣка покрайнина, спрѣмо течението на р. *Черни-Дримъ*, обратно на странитѣ на свѣта, понеже извора на р. *Черни Дримъ* е *Охридското езеро* — южно отъ покрайнинитѣ. Следвайки течението на рѣката, ние ще имаме първо! *Горни-Дебъръ*, а следъ това *Долни-Дебъръ*. Днесъ названието „Горни-Дебъръ“ е останало само на града „Дебъръ“, а покрайнината е преименована на „Поле“ — по топографически характеръ на мѣстността.

Въ старо време, дветѣ покрайнини, сѫ билѣ познати съ името: „Дѣбрѣ“, „Дебри“, „Дебрѣ“, „Дебрѣхѣ“, (форма отъ предложенъ падеж), а въ последствие, когато се е искало да се изразатъ двета Дебъра — Горни и Долни, казвало се е „Дебория“ — двойствено число, дума, която и днесъ често се употребява.

Въ 1873 год., Дебърския валия Хусни паша, избрали селото *Пешкопие*, като срѣдище въ покрайнината Долни-Дебъръ и съдалище на каймакамъ; Построилъ казарма на два етажа за 800 човѣка, свързалъ го съ телеграфъ съ града Дебъръ и го нарекълъ: по български — *Долни-Дебъръ*, по турски — „*Дибреї-зиръ*“ а по албански „*Добра-поющъ*“, за разлика отъ „*Горни-Дебъръ*“ „*Дебреї-баля*“ и „*Добра-епъргъ*“.

Дебърската област въ турско време, носеше административното име „*мутесерифлъкъ*“ и обемаше всички тия покрайнини, които въ старо време сѫ съществували по отдѣлно.

Ястребовъ¹⁾ като руски консулъ въ Призренъ, обикаля цѣло Дебърско кѣмъ 80-тѣ год. на м. XIX в. съ цѣль да установи:

- 1) Съдалището на Дебърската епископия;
- 2) Мѣстото на старата крепость *Святиградъ*, превзимането чрезъ обсада, на която е станало подъ личната команда на царь Мурада II въ 1449 год. и
- 3) Кога градъ *Дебъръ* е билъ основанъ.

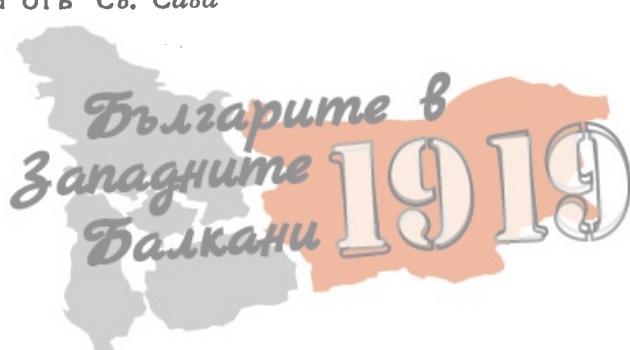
Понеже тия три въпроса, често се свързватъ по мѣсто и врѣме, той ги разглежда, както тѣ му се представатъ: отъ разкази на стари хора, отъ негови лични издирвания и отъ исторически документи, представени отъ разни автори.

Тия три въпроса, отъ старитѣ автори сѫ страшно разбѣркани и за да се установи нѣщо положително, ще трѣбва по-обстойно разглеждане.

Ние ще спремъ нашето внимание върху въпроса, който ни занимава — *съдалището на Дебърската епископия*, като другитѣ два ги оставимъ. Тѣ ще бждатъ докоснати до толкова, до колкото тѣхното зачекване би пояснило мисъльта.

Ние приемаме, че сегашния градъ Дебъръ не е съществувалъ, когато се основала Дебърската епископия. Това е мнението и на Ястребова, и ако той се докосва до сегашния гр. Дебъръ и да дири тамъ съдалището на Дебърската епископия, то това прави, за да обори мнението на нѣкои автори, които твърдатъ, че тамъ е била епископската катедрала Ястребовъ прави и друго едно по-подробно проучване на мѣстноститѣ около градъ Дебъръ — махалата *Пиянецъ* и селцето *Градецъ*, чрезъ имената на които той иска да докаже, че тия мѣста при основаването на епископията сѫ били подъ срѣбска власт и като така епископията е основана отъ *Св. Сава и тя е срѣбска?*

¹⁾ Ястребовъ е съ духовно образование.

На тоя въпросъ ние ще се поспремъ да докажемъ, че ако мнението на Ястребова не е *софизъмъ*, то тръбва до се нарече *езуитизъмъ*, равно на *шовинизъмъ*.

Ястребовъ е въ недоумение отъ онова, което архимандритъ Никифоръ Дучичъ изнася, стр. 182/183, за че стария градъ Дебъръ, турцитѣ въ 16-и в. разрушили и че въ тоя градъ при черквата „Св. Никола“ била основана епископската катедра. Отъ кѫде знае това Дучичъ не упоменава въ своята статия. Той цитира тоя фактъ, а още съ по-голѣма самоувѣреностъ твърди, че турцитѣ основали не много далечъ отъ този градъ, новъ градъ и го нарекли „Дебъръ“, въ който отъ тогава и до днесъ се намира епископията — стр. 129. Дучичъ дълго се колебалъ преди да напише това, но на основание на Милоевича, който твърдѣлъ, ужъ, че видѣлъ стените на монастира „Св. Никола“ и старата Сръбска (?) (к. н.) епископия въ сегашната — Дебърска окolia и намерилъ надпись за съществуването на епископската катедра. Въ потвърждение на това, привежда откъслекъ отъ тоя, ужъ, съществуващъ надпись:

„Процѣтваше въ нась о Господѣ свещенодѣтельми блаженни и велики намъ архиереи и слоуга Христовъ въ светыхъ отъцъ нашъ Иаковъ Митрополитъ архиепискоупомъ пръваго . . . Кир. Сави въ Храмѣ Св. (?) и вел (?) Христова архиереи и чудотворца Николы въ долнѣмъ Дѣбри, основанъ въ лѣтъ 35 (?) пръвимъ архиепискоупомъ . . . Киръ Савомъ падъши и разсипани поганими бледивимъ и проклетимъ безбожнымъ юеретикомъ рекъвши Бабуни, невѣровавшихъ въ Спасъ двоухъ юестествъ . . . (въ забележка Дучичъ казва: ужъ на стената, отъ която е взетъ надписа, буквите на този място до толкова сѫ изтрити, че неможе се прочетатъ, по думитѣ на Милоевича), многими труди и злоти прие зизде и обновляя . . . храмъ митрополии (?) светителя Киръ Савы въ долнъи Дѣбрънѣ . . .“

Не е трудно да се разбере, че тоя надпись е измисленъ. 1-о въ старо време, думата свети, никога не се е писала така съкратено св. и подъ титулъ; 2-о Милоевичъ, който снимаше надписа отъ стария градъ „Дѣбръ“ не много по-горе отъ сегашния градъ Дебъръ, забравилъ, че тоя Дебъръ не е Долни, а Горни и 3) въ времето на св. Сава епископитѣ не се наричали митрополити. Излиза, че Милоевичъ научилъ всичко това отъ свой кореспондентъ. Такъвъ му е билъ Цвѣтко Поповъ — Поповичъ, бившъ ученикъ на Милоевича.

„Като сѫда по думитѣ въ разговора му съ менъ въ гр. Охридъ презъ 1881 год., говори Ястребовъ, азъ съмъ готовъ

да го увъря, че той именно Цвѣтко подлъгалъ Милоевича за надписа, който ужъ свидетелствува за основаването на епископското съдалище въ града Дебъръ отъ св. Сава. Това мнение остана въ менъ при беседването ни за 43 разни документи, писани на пергаментъ и 156 броя разни монети и писмата му до менъ, предизвикани по много въпроси,”

Между другото Цвѣтко пишелъ: „За Светиградъ въ настоящее време нѣма и слѣда, но има „Сватовъ-градъ“ на северозападъ отъ гр. Дебъръ, на 2 часа растояние съ огромни развалини отъ крепость и градъ. Народа наричалъ тия развалини „Граждани“ и „Сватовъ-градъ“. Азъ самъ съмъ прегледалъ тия развалини, продължава Цвѣтко, но освѣнъ единъ гербъ на камъкъ въ стената на единъ домъ и единъ надписъ друго нищо не съмъ намерилъ“.

Герба е представлявалъ, ужъ, лъвъ съ две опашки, а надписа, чисто и просто съчиненъ отъ него и незаслужващъ внимание.

Това „Граждани“ на Милоевича, Цвѣтко го е представлявалъ за „Дѣбръ“, где то е била черквата Св. Никола, а на Ястребова „Светиградъ“.

Изследванията довеждатъ Ястребова до това убеждение, че „Граждани“ не е нито „Дѣбръ“ нито „Светиградъ“ нито пъкъ е било градъ или крепость, а стара римска колония на пътя Via Egnatia — отъ и за съверъ. Въпреки щателното претърсване не намерили нито гербъ, нито надпись. Немогло да се допустне и това да е билъ знаменития градъ „Светиградъ“, както уверявали Хана: Илияз-ага I и II) и Кичевския

Забележка I-a. По разказа на Симеонъ Стефановъ отъ с. Селце — Жупа, който въ 1872/3, 1873/4 г. е ученикъ въ гр. Дебъръ при учителите Кипро Веляновъ отъ с. Вормица — Голобърдо и Василь Хаджиевски отъ Лазарополе — Мала-Река, а въ 1884/5 — въ Охридъ при учителя Наумъ Филевъ, познава Цвѣтко Поповъ — Поповичъ. Родомъ билъ отъ с. Модричъ — Дримколъ. Учили се е въ Сърбия. Въ 1879 г. е дошелъ въ Дебъръ за учителъ, изпратенъ за пропаганда. Въ 1880/81 г. е учителъ въ Охридъ, где то и се оженилъ, а въ 1884 г. е билъ убитъ на Петрино планина.

Забележка II. Илиязъ ага, по разказъ на Симеонъ Стефановъ, билъ по произходъ албанецъ, неграмотенъ и подрядчикъ на в йските въ; Дебъръ, Шкодра и Призренъ. Презъ 1875/6 година е повишенъ въ чинъ (рубе) паша и натоваренъ да продоволствува войските въ войната срещу Сърбия. Въ градовете: Куршумлие и Нишъ били устроени фурни, кѫдѣто Елиязъ паша праща по 15 души фурнаджии-българи, отъ с. Селце Жупа. Въ групата, която била въ Нишъ е билъ и Симеонъ Стефановъ. Същия Илиязъ паша е билъ натоваренъ да организира и изпраща доброволци (азбии) отъ Албания противъ Сърбия. Организирани сѫ били четири групи или чети: 1. а чета подъ команда на Суфѣ-Кривца. отъ с. Крифци, близо до града Дебъръ —

епископъ, понеже споредъ описанията на Барлета, Святиградъ се намиралъ въ непристижно място, като орлово гнездо.

Илиязъ паша при срещата въ Битоля съ Ястребова е казалъ, че той на Хана не е могълъ да каже где се намира Святия градъ, защото на него не е останало време да се занимава съ историята на тия времена.

Тая дълга история въ препирня свършва съ това, че Дучичъ въ кн. 57 на същото списание се отказва отъ своето убеждение за основаването на Дебърската епископия въ г. Дебъръ и се старае да я намери на друго място — въ *Босна*, Снегаровъ, стр. 165, заб. 3-а, споменава, че нѣкои сръбски историци отождествяватъ Дебърската епископия (до Сараево), основана отъ архиепископа Сава съ Македонската, но това тѣхно твърдение излиза невѣрно.

Ястребовъ продължава, стр. 135, да преглежда старините около гр. Дебъръ и да дира църква — Св. Никола. На 5 — 10 минути отъ града намира махала *Пиянецъ*. Тукъ по нѣкои стари основи на кѫщите никой неможе да се усъмни, че било укрепление, По-на северо-изтокъ^{1/4}, частъ разстояние отъ града има малко селце отъ 5 християнски кѫщи на име *Градецъ* — дебряните го наричатъ *Градъ-Елевци*, а на сърбската карта мащабъ 1/100,000 е отбелѣзано съ името *Татаръ-Елевци*. Надъ това село въ планината Кърчинъ, на една неголема възвишеност, има основания на нѣкогашна, може би черква или крепость. Албанцитъ (Ястребовъ навсъхъде ги нарича арнаути), които сѫ го съпровождали, разправяли, че това било малка църква, но немогло да се предполага да е билъ монастиръ. И по основите не могло да се различи дали е църква или кула.

Въ противоположна страна на гр. Дебъръ, т. е. юго-западно и недалечъ отъ р. Черни-Дримъ, при село *Еребаръ*, има развалини, за които се е запазило предание, че тукъ живѣли крале и повече нищо. Развалините показвали, че тукъ сѫ били жилищни помѣщения, но следи отъ черковни здания не е имало.

Споредъ нась, предположението на Ястребова по отношение Граждани, че е била римска колония, трѣбва да считаме за правдоподобно, но че не било нито градъ, нито крепость, не сме съгласни по следните съображения: Историческите данни ни казватъ, че римляните образуваха колонии (селища) въ източните диоцези и то въ по-важните посоки и пътища, не само за колонизация и подържание въ изправ-

съ 200 души сувории и 400 пешаци; 2-а чета подъ команда на *Ахмедъ-бегъ* отъ Долни-Дебъръ — 400 пешаци; 3-а група подъ команда на *Риза-бей-Зогу* отъ с. Кодра Зоголи, Матско, чично на бившия *албански кралъ* — съ 1000 пешаци и 4-л подъ команда на *Тафъ-извири* отъ с. Изворъ, Грика — маде — съ 200 пешаци.

ност тия пътища, но и за охрана и отбрана отъ вътрешни и външни нашествия, тия посоки. Същите служеха и за сръдища на съответните краища. Граждани е било действително сръдище между двете покрайнини *Долни и Горни-Дебър* или общо *Деборията*, когато не е съществувалъ града Дебъръ и като такова не е могло да не биде градъ. Между впрочемъ самото име показва че е било градъ.

Същата тая римска колония, носяща славянското име „Граждани“ е имала значение и за отбрана срещу нашествия отъ северо-изтокъ. А самите останки свидетелствуватъ, че това е било крепость за своето време. Най-после и днесъ има живи дебрани, които помнятъ изходните и входните врати на крепостта. Същите хора разправятъ, че много златни предмети съ намърени при разкопки на крепостта, но тогава не съ показвани отъ боязнь да не имъ ги вземе властъта.

Следъ разрушението на крепостта Граждани, а това тръбва да е станало непремънно преди основаването на епископията, инакъ, като централно място въ Деборията, къде то, въроятно, е била и административната властъ, може би, тамъ щъеше да биде епископията, административния центъръ е билъ пренесенъ на друго място.

По отношение на днешното село „Заградъ“, находяще се северо-източно отъ Граждани на 2 часа пътъ въ планината подъ в. Корабъ, за което Ястребовъ говори, че въ Дебъръ няма други градове освенъ крепостта, носяща и сега названието „Заградъ“ (стр. 136) е неправдоподобно. Тоя Заградъ не е могълъ да биде въ никакъвъ случай централно място на Деборията, нито голъмъ градъ, а е било продуктъ на Граждани, както показва и неговото име. Имало е, може би, същото значение за планината, както Граждани въ полето.

Развалините при с. Еребаръ, възможно е да представляватъ останки отъ жилищни помъщения, въ които, съ една голъма въроятност може да се предполага, че тукъ е била главната квартира на феодала *Моисей—Комненъ—Голъмий—Дебърски*.

Отъ всичко казано до тукъ следва да се заключи, че къмъ годината на основаването на Дебърската епископия, нито града *Дебър* е съществувалъ, защото не билъ още основанъ, нито *Граждани* е билъ централно място на Деборията защото билъ разрушенъ преди годините 1090 и 1100 и следователно няма защо да се дири тамъ съдалището на Дебърската епископия.

Нека сега отидемъ въ другата покрайнина на Деборията — *Долни-Дебър* или *Пешкопие*. Ястребовъ казва: самото име *Пешкопие* — *Епископия* ни навежда на мисълъта за съществуването тамъ на епископията.

И действително, на изтокъ отъ това село на една възвищена тераса, на лъва страна отъ рѣката, която иде отъ в. Корабъ, се виждатъ доста голѣми монастирски основи и въ срѣдата немалки черковни развалини. За съжаление, не е намѣренъ никакъвъ надписъ.

Отъ събраните сведения, разпитъ на албанцитѣ, се разбира, че тукъ съществувалъ монастиръ, и живѣлъ въ старо време владика, когато не е билъ града Дебъръ. Монастирътъ владѣялъ селата: *Бриждани, Туменъ, Доброво и Пешкопие*, като свои чифлици.

По-запазени български фамилни имена, празнуваніе отъ цѣлото население съ голѣма тържественост и сега празника „Св. Никола“, както и българските имена на всички почти околни села: *Суходолъ, Слатина, Заградъ, Староецъ, Градище, Доброво* и пр. показва, че тукъ е билъ голѣмъ центъръ на българщината. Всичко това се потвърдява и отъ разказитѣ на: Шеихъ-абазъ, Шеихъ-Шахиръ и Ахмедъ-бегъ, що селото *Пешкопие*, въ старо време е било голѣмо, имало много християни. Последни останки отъ тѣхъ, цѣла една махала, била се преселила преди 70 г. тогава — днесъ 120 г.

Границитѣ на Дебърската епископия.

Отъ казаното до тукъ заключаваме, че севернитѣ и западнитѣ граници на Охридската епархия, оставатъ такива и за Дебърската епископия. Източната граница, лесно е да се схване, че тя върви по: Бистра и Стогоово планини, защото гр. Кичево остава въ Охридската епархия.

По отношение южната граница, която споредъ проф. Сиѣгаровъ (стр. 195), „допирала р. Черни-Дримъ въ Стружкото поле“, или до тамъ, до гдето въ 1283-4 год. биде намаленъ диоцеза на Охридската архиепископия съ откъсването на Дебърската епископия и цѣло Дебърско, при попадането имъ подъ срѣбска властъ.

Отъ тия граници се вижда че Дебърската епископия обхваща всички покрайнини отъ дветѣ страни по течението на р. Черни-Дримъ, отъ Стружкото поле до съединението на двама Дрима — Черни и Бѣли — или по дѣсния брѣгъ: Жупа, Мала-Рѣка, Горна-Рѣка, Деборията — Горни и Долни Дебъръ, Калисъ и Люма, а по лѣвия брѣгъ: Дримколъ, Голубърдо, Дебърското черногорие. (Голѣмо-гърло и Мало-гърло). Люсна, Мохури, Тедрина. Западно отъ тия покрайнини прие господството на западната църква още отъ 1054 г. Чернишката и Орейската епископии, придадени къмъ Драчката епархия.

Ястrebовъ, като руски консулъ въ Призренъ, обикаля тия покрайнини. Интересни сѫ негови изучвания по установяването на северната граница на Дебърската епископия.

При обиколката на покрайнината Люма-Рѣка, (стр. 218), на пътъ отъ село Топояни за Дода-Каля, сѣдалище на кайма-

каминъ, нѣкога, на дѣсния брѣгъ на рѣката Ляпъ, въ ущелието, обраснало съ гора, намира манастирски развалини.

Жителите не сѫ запазили никакво предание, обаче, наричатъ мѣстото „Аравелъ“. Ястребовъ пита: „не е ли Архангелъ? Не е ли тукъ Липлянски манастиръ, който билъ подчиненъ на Дебърската епископия... А на страница 123 пише: Между с. с. Радомиръ и Слатина, южно отъ Дода-Каля, намира мѣсто обраснало съ лѣсъ, подъ име „Пельпаникъ“ — западно отъ пхтя. Въ лѣса има възвишеностъ и на нея развалини на голѣмъ манастиръ, подъ име „Киша-Липляни“ — Липлянски манастиръ. Въ източна посока подъ планината Корабъ има развалини на голѣма крепость. Ястребовъ казва: „Това е Липлянъ“.

Исторически фактъ е, че тоя Люмски окрѣгъ, който въ турско време се е дѣлилъ на 7 байрака, почти не е плащаъ данъкъ, понеже се е считалъ като привилегированъ — билъ въ родствени врѣзки съ старитѣ турски сultани, които му дали тия привилегии, а и отъ тоя окрѣгъ сѫ родомъ прочутитѣ турски сановници.¹²³⁾

¹⁾ Махмудъ паша Призренски, родомъ отъ с. Уймище, който знаѧлъ по-добре български, отколкото турски.

²⁾ Прочутиятъ Синанъ-паша, родомъ отъ с. Топояни (1508—1596 год.). На 12 годишна възрастъ е взетъ за еничеринъ и заведенъ въ Цариградъ. Биль е петь пхти садриазимъ, краль на Египетъ и Триполи. Родилъ се е въ време на султанъ Баязита. (1481—1512 год.); въ времето на Селима I. (1512—1520 год.), билъ заведенъ въ Цариградъ и потурченъ; служилъ презъ време на султаните: Сюлейманъ Великолепни (1529—1566 г.), Селимъ II. (1566—1574 г.), Мурадъ III. (1574—1595 год.) и умира въ 1596 г., въ време на царуването на Мохамеда III. (1595—1603 г.).

Селата, които съставляватъ 7-те байрака: Топояни, Чайля, Калисъ, Палюшъ, Радомиръ, Тедрина и Бущерица съ особенъ ферманъ отъ султанъ Муратъ III. (1574—1595 год.) въ първите числа на ребиулъ. — ахъръ въ 994—1585 год. били подарени на Синанъ паша, който пакъ отъ своя страна ги освобождава отъ всѣкакви даждия и спайлъци. Тоя ферманъ, написанъ на 13 листа всѣки листъ — 3 педи дѣлъгъ и 2 педи широкъ, цѣлия отъ злато, се е пазилъ въ с. Топояни отъ Илиазъ-ага — вж. стр. 11, забележка 1-а. Когато фермана е даденъ населението е било християнско. Въ тоя ферманъ се говори, че Синанъ-паша нѣкога въ Албания билъ свиняръ заедно съ неговия племенникъ *Ферхадъ-паша*.

³⁾ Огъ селото Вила е родомъ Софи-Сипанъ-паша, който въ 1615 г. въ Призренъ направилъ най-голѣмата джамия на свое име, отъ развалините на Краль Душановия манастиръ „св. Архангелъ“ на р. Бистрица.

Прочутъ турски писатъль. Неговата книга „*Тезаруати*“ — е съ богословско-нравствено съдѣржание. Затова е признать за учень и е нареченъ *Софии*. Биль е два пхти садриазимъ. Въ турския календарь отъ 1858 година пише, че тоя Сипанъ-паша билъ везиръ въ 1603 год.

Отъ 1283 до 1366 год, Дебърската епископия се намира подъ ведението на Ипекската патриаршия — сърбската църква. Обаче, споренъ е въпроса дали е съществувала епископията тогава — липсватъ данни за нейното съществуване, всичко говори, че тя е била закрита.

Между годините 1360 — 1366 Вулкашинъ се обявява за самостоятеленъ господаръ на: Прилепъ, Охридъ, Скопие и Призренъ и заедно съ Скопската и Призренската митрополии връща се въ диоцеза на Охридската архиепископия и Дебърската епископия. Тогава къмъ Дебърската епископия се придава и Кичево — Снегаровъ 340.

Придаването на Кичево, въроятно е станало за смътка на изгубените покрайнини отъ Дебърско, останали подъ властта на албанските феодали: „Голо-бърдо“, „Малосията“ и „Деборията“.

Правдоподобно ще биде и заключението, тогава е станало и премъстването съдалището на епископията отъ Пешкопие, Долни-Дебъръ, въ Кичево. Същото време, въроятно е станало и преименованието — въ митрополия. Това положение остава до завладяването на Дебърско отъ турцитъ — 1464 г. Следъ тая дата съдалището на епископията или митрополията се пренася въ административния центъръ — гр. Дебъръ и при закриването на Охридската архиепископия, Дебърската епархия съществува.

Съ учредяването на Българската екзархия — 1870 год. признаха се правата и на българското население въ Турция, а заедно съ това определиха се районите на митрополията. Дебърската митрополия запази своя районъ, безъ ония място, отъ където българите бъха избутани отъ албанцитъ.

Тая митрополия просъществува до 1913 год. когато завладяха тоя край сърбитъ. Уничтожиха съдалището на митрополията, т. е. повториха онова отъ 1283/4 год.

Начинътъ, по който сърбитъ махнаха митрополита Козма Пречистански презъ 1913 год. отъ гр. Дебъръ и епархията му е единъ недостоенъ за единъ християнски — цивилизиранъ народъ и една държава. Но, и той бъше той, който освенъ, че не даде да му се целува ръжка отъ началника на Дебърския гарнизонъ, но и да му каже: „Задъ менъ стоятъ 500,000 български щика и тъ ще искатъ смътка за вашите действия“.

И той презъ 1915 год. тръгна подиръ тия 500,000 щика стигна въ своята епархия въ края на декемврий, и въ януари 1916 г. почина — въчна му память.

Въ 1595 г. билъ губернаторъ на Офена. Въ 1607 г. е билъ изпратенъ съ особени поръчки въ Еминъ. Жененъ билъ за дъщерята на Султанъ Баязита.

Ястребовъ, следъ като се съгласява, че първото седалище на епископията е било Пешкопие—Долни-Дебъръ, добавя: „Още нищо не доказва, че тая епископия е била сръбска, основана от св. Сава“ — стр. 139 (К. Н.).

И той се старае да докаже, че когато е основана епископията, тия мѣста сѫ били подъ властьта на сърбите.

Поради интереса, които представляватъ тия негови изложения, понеже се касаятъ за нашия край — Дебърско, ма-каръ и накратко, ние ще ги разгледаме.

Руварацъ, известенъ сърбски писателъ и критикъ, който разглежда мнението на Дучича и Милоевича, че Дебърската епископия била основана въ гр. „Дебръ“ отъ Св. Сава, въ „Годишница II“ — стр. 248, не само се противопостави но и се старае да докаже, че това неможе да бѫде върно, защото когато Св. Сава основалъ *двадесетъхъ епископии*, а после намалени на *осемъ*, Дебъръ не билъ подъ властьта на сърбския кралъ и за това Св. Сава не е могълъ да постави епископия въ чужда земя и господарство. Дебърската областъ, пише той, е присъединена къмъ Милутиновото царство въ 1283⁴ год., но епископията въ тая областъ и после това, както и по-рано, всъкога е оставала подъ въдомството на Охридската архиепископия.

Ястребовъ питатъ: „Така ли е въ действителностъ; върно ли е що Дебъръ навлизалъ въ състава на сърбското царство“? Поводъ да напише Ястребовъ притивното, дава му голѣмото старание да се покаже по-ревностенъ сърбинъ отъ всѣки такъвъ и кривото му тълкуване на нѣкои названия на мѣстности, покрайнини, села и градове, които той среща въ Дебърско, при своята обиколка и които отождествява съ други подобни имена въ тогавашното, далечъ на северъ сърбско царство.

Отъ 1018 до 1185 г. българското царство, западните граници на което въ миналото сѫ били далечъ въ сегашна Сърбия по р. Сава, попадна подъ византийска власть. Сърбите, въ последствие, въ съюзъ съ маджарите и епиротите, се стараятъ да разширятъ границите въ юго-източна посока, въ византийските владения, къмъ: Косово, Призренъ, Нишъ и Македония.

Споредъ Мутавчиева „Македонски прегледъ година I кн. 4-а“, Шафарикъ — „Старини т. II“, кн. I, както и всички други видни автори: Иричекъ, Голубински, па и сърбски та-кива: Миленко Вукичевић и Ст. Станојевића, „историја српскога народа“, сърбите правятъ нѣколко опита за навлизане въ Македония; 1093, 1183 и 1258 год., но всички тия набѣги сѫ били по-скоро за плячка, отъ колкото за завоевание, защото

освѣнъ, че сѫ били твърдѣ кратковременни, но и свършватъ безъ никакви придобивки на земи и границитѣ, стоятъ далечъ северно отъ Призренъ. Въ посока на Дебъръ и Дебърско, сърбитѣ до 1283 год. не сѫ правили никаквъ опитъ за завладяване на земи или за плячка и никоя срѣбска история това не говори.

Къмъ „исторіа срѣпскаго народа“ отъ Ст. Станоевића, до 1283 година до когато Дебърско подпада подъ срѣбска власть, сѫ приложени четири карти за границитѣ на сърбското царство; така: 1-а до 960 г. — стр. 55; 2-а — царството на Бодима до 1101 год. — стр. 77; 3-а. царството на Немана, когато е билъ и Сава, до 1196 г. — стр. 103; и 4-а царството на Стефана Първовѣнчани до 1223 г.—стр. 123. Въ тия карти сѫ показани пунктирно, даже и всички набѣги, правени въ разни времена и въ разни направления, както е случая съ ония къмъ: Нишъ, София, Враня, Скопие, Прилепъ Тетово и Призренъ и за които набѣги Ст. Станоевић на стр. 79 пише: . . . „але само оплачка оне крајеве па се врати на траг.“. Въ посока на Дебъръ набѣги не сѫ правени и на картитѣ не е показано нищо. На стр. 142 е приложена картата съ придобититѣ земи презъ 1283 г.—Дебърско, Кичевско и Поречието.

На стр. 139 Ястrebовъ продължава: „Отъ историята газва той, ние знаемъ, чо още преди Немана въ 1147—1150 г. Дебъръ съ Галичникъ, значи съ Рѣка и Тетово, съ Гостиваръ и „Никава“, т. е. пространството земя, заемашо днесъ: Коджаджикъ и близо лежащитѣ села: Левуново, Маврово и Никифорово, сѫ се намирали въ предѣлитѣ на Рasein. Въ това време сърбитѣ били васални на византиицитетѣ“?

Нищо по невѣрно отъ това.

Споредъ картата на Станоевића на стр. 77 личи че границата на срѣбското царство за 1147—1150 години е западно отъ Нишъ, северно отъ Косово поле, близо до Звечанъ, западно отъ Дяково, източно отъ Шкодра по р. Фани, притокъ на р. Матъ до устието ѹ на Адриатика. Историитѣ на Вукичевића и Станоевића за тия години 1147—1150, страници 84 и 90 пишатъ: Срѣбскиятъ жупанъ на Рашка напада на византийските земи и по думитѣ на Станоевића: „али Манојло удари на него, усвои Рас и савладага (у јесен 1149 г.) те се Урошъ морао повући у планине“. Града Расъ на картата е показанъ северно отъ Звечанъ, въ областта Рашка, когото Ястrebовъ сմѣсва съ Расонъ, Рѣсенъ на р. Рашици, при втичането на р. Лешка въ р. Вардаръ — Долни-Пологъ.

Въ тия събития се срещатъ имената Галиче и Никава. Ястrebовъ взима Галиче за Галичникъ, което Шафарикъ го посочва въ Руднички окрѣгъ, между Дично и Чемерница. Други автори го посочватъ за Елечъ, развалини северо-западно отъ Нови-пазаръ.

Интересни съд опредѣленията на покрайнината *Никава*, която Шафарикъ и други автори сочатъ близо до Рожа, въ областта Рашка, а Ястребовъ я постава въ Дебърско на три място: едно въ покрайнината, въ която лежатъ селата отъ Коджаджикъ до Маврово — т. е. сегашна Мала-Рѣка; втори пътъ казва: Никава — между Коджаджикъ, Модричъ и Луково — „Жупа-Коли“ (отъ Жупа Николи, Никова, Никава); и трети пътъ въ горното течение на р. Радика и най-после казва: „Почему же неискатъ Никаву между Гостиваромъ и Галичникомъ, а Галичъ въ самомъ етомъ Галичникъ (к. н.).

Ястребовъ продължава: Въ животоописанието на Краль Милутина, стр. 108, се говорило: „Милутинъ . . . пръвъе пристъпъ оба Полога съ градови ихъ и съ областю и градъ славни Скоплие, по сихъ Овче Поле и Злетовоу и *Пиянецъ*“ и т. д. Всички тия земи били изгубени въ време Драгутина, но били сръбски земи отъ 1183—5 г.

Въ биографията на Немана Първовѣнчани, между другото се говори: Неманъ завоевалъ... и градъ Житомишъскъ и градъ Скопие и градъ Лѣшокъ отъ Долни-Пологъ и *Градецъ* (к. н.) и градъ Призренъ и т. д. Ястребовъ добавя: „ние по-горе казахме, где се намиратъ *Пиянецъ* и *Градецъ*, за това едва ли е нуждно да говоримъ, що Дебъръ не билъ преди Милутина въ границите на сръбското царство“!

Въпросътъ тукъ е за *Пиянецъ*, махала на градъ Дебъръ и *Градецъ*, или селото *Градъ-Елевци*, северо-източно отъ Дебъръ, съ били подъ сръбска власть още отъ 1183—5 година. Ние никога не бихме повѣрвали, че единъ писателъ отъ величината на Ястребова, въ своите изучвания и описание да отиде до тамъ щото да забрави и *срамъ отъ хората и гръхъ отъ Бога* — както самъ се изразява. Върно е, че въ 1183 г. Неманъ нахлу на югоизтокъ, като зае и отчасти разруши византийските крепости въ цѣлата област между: Нишъ, София, Скопие и Призренъ (Шафарикъ — биографията на Немана, гл. VIII, стр. „¹“), обаче, не мина и година, биде прогоненъ отъ тия място, като сполучи да запази само Косово поле, безъ Призренъ. Картата на стр. 103 отъ историята на Станоевића ни показва сѫщото. Тя сѫщо ни показва, че въ посока на Дебъръ не е правено опитъ за нахлуване. Най-после биографията на Немана по-нататъкъ говори: „Приложи же земли отъчествиа своего область Призренскою и Полога оба до конъца съ меѓами своими“ и т. д. Отъ това се разбира, че присъединява къмъ отечествената земя областите: Призрецка и Положка до края на тихните синури или меѓдини. Думанъма завънъ отъ тия области. Следователъ градъ Градецъ за когото е въпроса, е лежалъ извънъ тия меѓдини, инакъ щѣше да бѫде казано, както за градъ Лѣшокъ въ Долни-Пологъ — градъ Градецъ въ Дебъръ.

По отношение на Пиянецъ въпроса е лекъ да се разбере, но Ястребовъ пресилва фактитѣ: Милутинъ въ 1282 г. нахлу съ войските въ северна Македония и до есенята завзе цѣлата област отъ Кюстендиль и Пиянечко до Тетово и затова съвременика пише: (Данило 108) „Пръвѣе приетъ оба Полога съ градови ихъ и съ областю и градъ славни Скопие, по сихъ же Овче Поле и Злетово и Пиянецъ“. Значи отъ двата полога източно до областта Пиянецъ, но не махалата Пиянецъ до Дебъръ, която на Ястребова се явява за крепост и то сърбска, а—Пиянечко.

На следната 1283 година, пролѣтъта, Милутинъ завладе и дримските тѣснини южно отъ Дебъръ, следователно и тая област минаваше подъ срѣбска власть. Ето защо и съвременника (Данило 114) пише: „Възвигъ се иде, и приетъ землю Дѣбрьскоу съ въсѣми города и дѣржавами ихъ“ и т. д. за Кичево и Поречие. — Ето кога Дебърско, въ когото се намиратъ и *Пиянецъ* и *Градецъ* и *Галичникъ*, па може би и *Никава*, пада подъ срѣбска власть, първия пътъ въ 1283 г. пролѣтъта.

Заключението на Ястребовъ е следното:

Вземайки въ съображение, че Неманъ владѣялъ Дебъръ (което излѣзе невѣрно) и ако допуснемъ че въ село Пешкопие била Дебърската епископска катедра, можемъ да допуснемъ, че св. Сава може да е учредилъ епископията „въ Дѣбрѣхъ“. Такива сѫ доказателствата на Ястребова за, че Дебъръ е билъ подъ срѣбска власть, повече време отколкото подъ българска. Трѣба да се приеме за вѣрно, че съ присъединението на Дебърските земи къмъ срѣбското царство на Милутина и Дебърската епископия минава подъ властьта на срѣбската патриаршия. Сърбите закриха Дебърската епископия, като я присъединява къмъ Призренската епархия. Сѫщо така ние приемаме да е вѣрно, че Дебърската епископия е разрушена отъ Богомилитѣ (гл. 40 стр. 285) и че Милутинъ пратилъ сина си Душана (Душанъ е синъ на Стефана Първовѣнчани, а не на Милутина — тукъ трѣба да има грѣшка) за да ги накаже. За забеляване е, че следъ наказанието на Богомилитѣ, младия кралъ върналъ се при баща си — *въ земля сърбска* („Къ родителю си превисокому кралю въ землю срѣбскою“).

И тукъ Ястребовъ отъ неспокойствие добавя: „Обяснява се съ това, казва той, че били две епископии съ това име, срѣбска, а другата подъ название, не иска да каже българска а казва — греческой“. А за да поясни тая своя странност и мнителност добава: „По мое мнение нѣма защо да се чудимъ на това. Старитѣ сърби, обикновено наричали грѣцки земи ония, които се намирали на югъ отъ Шаръ, затова, защото били отвоювани отъ гърци“. И за да увѣри невѣрующите, прибава въ видъ на забележка: „И западните писатели ненаричали Сърбия, земите завоевани отъ неманичитѣ задъ Шаръ и Карадагъ; обикновено, тия земи ги наричали грѣцки!“

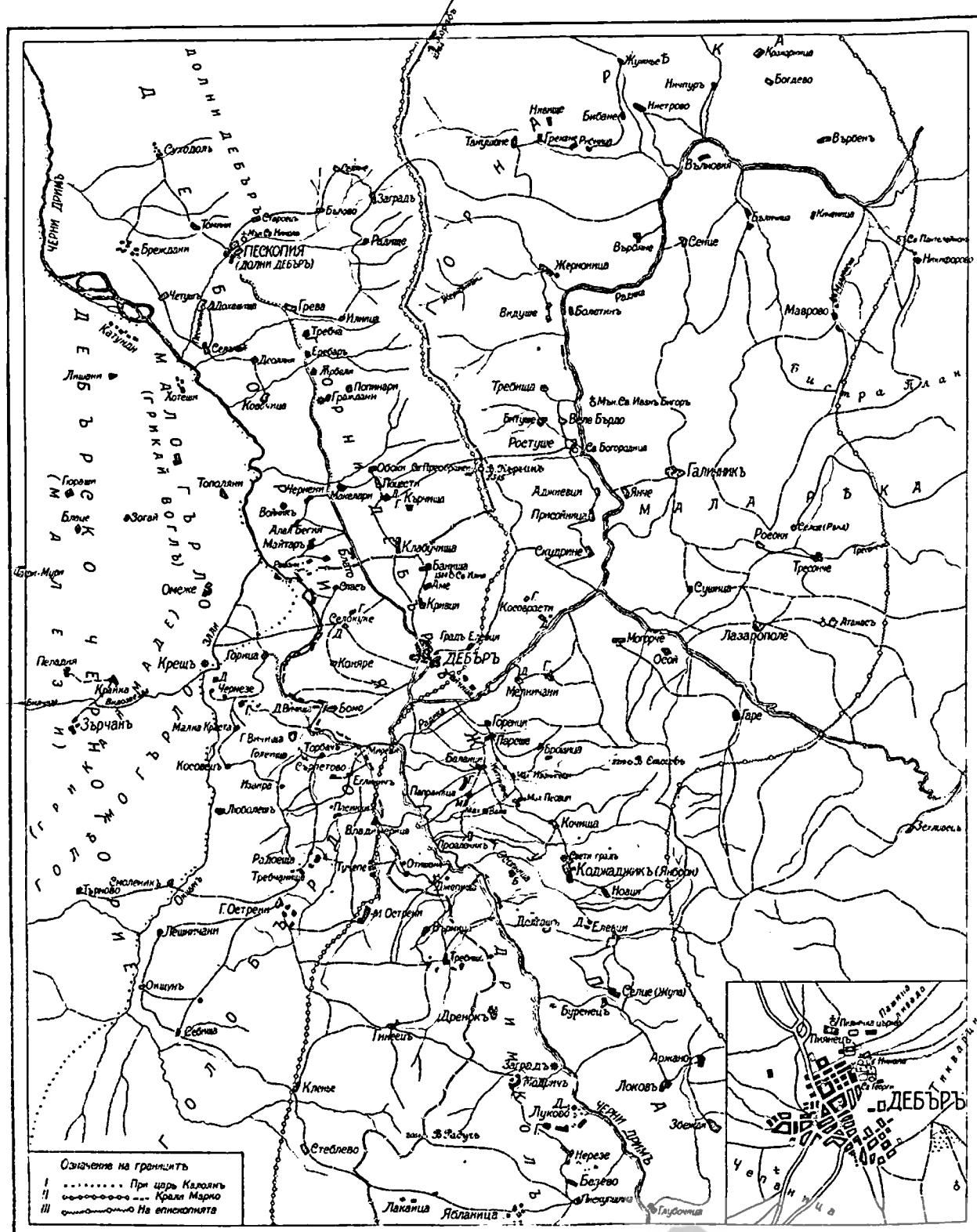
Нашиятъ отговоръ, ако и грубъ, но е правдивъ — „*вари го, печи го — все си е тиква*“.

Ястребовъ, когато пише това, той има на ръка не само Хана, но и Макушева, Голубински и пр. автори, които той често цитира. Е добре, ако всички автори пишатъ, че българите не съз завоевали, а съз заселили цѣла Албания, която наричатъ *България*, а албанците — *българи*, що не посочи кои съз тия автори, които казватъ противното? Макушевъ на стр. 7 му казва, че родоначалникъ на Миродитите е българинътъ Иванъ, но не сърбинъ, още повече гръкъ. Най-после, не само западните автори, на които той се силае, безъ да посочи поне единъ, но и византийските пишатъ: „Граница между сърбите и българите, въ срѣдните вѣкове, е била: „течението на р. Дримъ, отъ присъединението на двата Дрима — северно — сърби, а южно — българи — за Албания, а за Македония Шарския масивъ.“

Ястребовиятъ трудъ, въ това отношение е едно черно петно въ руската литература предъ великаниетъ като Макушева, Голубински и др.

Въ битността му на руски консулъ въ Солунъ презъ годините 1888—89 и пр. когато нѣмаше никакъвъ поменъ отъ сърби, той отъ умраза къмъ българите, освенъ че непосещаваше едничката славянска църква, каквато бѣше българската, но и не минаваше по улицата, гдето бѣше гимназията.

Българите в
Западните
Далкани 1919